

Nr 666

Av herr Bengtson i Solna m. fl., om samordning av viss forskning m. m. på näringslärans område.

(Lika lydande med motion nr 526 i Första kammaren)

Det är en fråga av stor vikt hur vår kost är sammansatt. En rätt sammansatt kost är sålunda av väsentlig betydelse för ett fullgott hälsotillstånd. Människans välbefinnande och arbetsförmåga är i hög grad beroende av att hon får de näringsämnen som fordras och att hon får dessa näringsämnen i riktiga proportioner. En felaktigt sammansatt kost kan också medverka vid uppkomsten av sjukdomar. Det antas, att bl.a. hjärtkärlsjukdomar och åderförkalkning kan ha samband med kostförhållandena.

Att man får kännedom om de sammanhang som kan finnas i nyssnämnda avseenden är därför av mycket stor betydelse. Härvid gör sig givetvis främst humanitära skäl gällande. Även från samhällsekonomisk synpunkt är det emellertid viktigt att man kan få till stånd riktiga kostvanor. Sålunda kan därigenom individernas prestationsförmåga i arbetslivet höjas. I den mån sjukdomar förebyggs genom riktig kost minskar man belastningen på sjukvårdsorganisationen och underlättar åldringsvården. Då stat och kommun i stor utsträckning deltar i kostnaderna för kollektiv utspisning, t.ex. inom militär-, sjukhus- och skolväsende, är det viktigt att de myndigheter som har att bestämma om kosten får reda på hur man skall kunna välja en kost som är både fullvärdig och billig. Det må härvid nämnas att den totala kostnaden för konsumtionen av livsmedel och drycker i vårt land år 1965 gick upp till 18,5 miljarder, varav 14,9 miljarder för egentliga livsmedel och 3,6 miljarder för drycker. Av de enskilda hushållens totala konsumtion kan cirka 35 % beräknas gå åt för livsmedel och drycker.

Det är därför glädjande att man i statsverkspropositionen tagit upp frågan om åtgärder för att få till stånd forskning och utbildning samt upplysning på näringsområdet. Detta har skett på grundval av ett betänkande som framlagts av numera generaldirektören Bror Rexed i egenskap av särskild utredningsman.

Tyvärre har man emellertid i propositionen inte helt följt utredningsmannens förslag. Detta innebar bl.a. att man skulle inrätta, i Uppsala en professor i näringslära samt i Stockholm dels näringsforskningsenhet med professor i näringslära vid karolinska institutet, dels en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan. Väsentligt för förslaget om verksamheten i Stockholm var att näringsforskningsenheten vid karolinska institutet och

näringsavdelningen vid statens institut för folkhälsan skulle samordnas organisatoriskt. Detta skulle ske på det sätt att professorn i näringslära vid karolinska institutet tillika skulle vara föreståndare för näringsavdelningen vid statens institut för folkhälsan. När folkhälsoinstitutet får nya lokaler skulle dessutom näringsforskningsenheten och näringsavdelningen samförläggas.

Enligt betänkandet skulle nya institutioner på näringsforskningens område specialiseras. Sålunda skulle näringsforskningsenheten i Uppsala väsentligen syssla med utvecklingsländernas näringsproblem. Näringsforskningsenheten i Stockholm skulle syssla med vårt eget lands förhållanden. Den skulle därvid väsentligen inrikta sin verksamhet på frågor om kostens näringsstandard och alla problem som var förknippade med de enskilda hushållens och speciellt kollektivhushållens problem. Denna inriktning av verksamheten vid näringsforskningsenheten i Stockholm ansåg utredningsmannen naturlig med hänsyn till att statens institut för folkhälsan skulle — liksom nu — handha tillämpad forskning inom näringsområdet.

Vad utredningsmannen föreslagit om organisationen av verksamheten i Stockholm tillstyrktes eller lämnades utan erinran av samtliga remissinstanser som hördes över betänkandet. Alla remissinstanser, som särskilt ingick på frågan om samordning mellan näringsforskningsenheten vid karolinska institutet och näringsavdelningen vid folkhälsoinstitutet, var sålunda ense om utredningsmannens förslag.

En närmare redogörelse för utredningar som på senare tid skett i näringsfrågorna och om myndigheters och organisationers inställning till framlagda förslag lämnas i bilaga till denna motion.

Vad Kungl. Maj:t hemställt om i statsverkspropositionen torde få anses som ett första steg för att förverkliga vad utredningsmannen Rexed föreslagit. Propositionen föreslår, att man i Uppsala för näringsforskningen skall inrätta en professur. Utbildning i näringslära skall ske i Stockholm. För detta ändamål hemställs om inrättande av en tjänst som universitetslektor vid karolinska institutet; dessutom begärs medel för ett antal assistenttimmar. Tyvärr innebär propositionen, att man inte nu föreslår någon forskning rörande de för konsumenterna så viktiga frågor som enligt utredningsmannen skulle tillgodoses genom en näringsforskningsenhet i Stockholm. Inte heller innehåller propositionen något om samordning av verksamheten på näringsområdet vid karolinska institutet och motsvarande verksamhet vid statens institut för folkhälsan. Något direkt uttalande om att en samordning skall ske i framtiden görs inte.

Också undervisningsverksamheten blir lidande av den ordning som propositionen förordar. Undervisningen synes enligt propositionen närmast vara avsedd för att ge utbildning inom ramen för sedvanliga filosofiska examina. Det stora behov som redan nu finns av en särskild kursverksamhet för kva-

lificerad personal inom livsmedelsindustrin, kollektivbespisningen och konsumentupplysningen synes alltså inte ha beaktats. Enär universitetslektoratet inte skall knytas till någon forskningsenhet inom karolinska institutets medicinska fakultet och då enligt propositionen inte skall anordnas något organisatoriskt samband mellan karolinska institutet och statens institut för folkhälsan, kommer vidare den föreslagna undervisningen att sakna fast forskningsförankring. I propositionen förordad »kontakt» med födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan torde inte ge möjlighet till samma resursutnyttjande som en samorganisation.

Vi anser att man beträffande näringsverksamheten i Stockholm bör avsluta sig till utredningsmannens tanke att redan från början realisera en samordnad verksamhet på området. Detta kan ske utan kostnad för statsverket om man gör på följande sätt. Man inrättar inte nu en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan. Däremot inrättar man en näringsforskningsenhet med professur i näringslära vid karolinska institutet. Professorn i näringslära skall tillika vara föreståndare för födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan. Härvid bör den nuvarande föreståndaren för födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan professor Arvid Wretling utnämnas till förste innehavare av professuren i näringslära. Vid genomförande härav skulle näringsforskningsenheten komma att bestå av professorn i näringslära samt den i propositionen föreslagna universitetslektorn jämte en assistent (1000 assistenttimmar). På födoämneshygieniska avdelningen skulle inte nu göras annan personalförändring än beträffande föreståndarens ställning.

Med nu angiven ordning skulle man säkerställa ett samarbete på både forsknings- och undervisningssidan. Födoämneshygieniska avdelningens materiella resurser skulle i lämplig omfattning kunna av professorn i näringslära disponeras för de ändamål som näringsforskningsenheten hade att fullfölja, och den erfarenhet som finns samlad inom avdelningen skulle kunna stå till förfogande för den akademiska undervisningen. För avdelningen skulle samordningen innebära fördelar vid forskarrekruteringen.

Det må erinras om att alltsedan folkhälsoinstitutets tillkomst en samordning mellan institutet och karolinska institutet består i den formen att professorn i hälsovårdslära vid karolinska institutet tillika är föreståndare för folkhälsoinstitutets omgivningshygieniska avdelning. Denna anordning har visat sig fördelaktig för båda instituten. Vad vi nu anser böra ske på näringsområdet är alltså en analog tillämpning av vad som redan nu gäller på ett annat forskningsfält som är gemensamt för de båda instituten.

Vad vi föreslår kan förefalla att inte vara någon stor fråga. Vårt förslag föranleder inte heller någon kostnad för statsverket; man har bara att överföra en professorslön från folkhälsoinstitutet till karolinska institutet. Ett direkt ståndpunktstagande från riksdagens sida kan emellertid få väsent-

liga konsekvenser för utvecklingen på ifrågavarande för folkhälsan så utomordentligt viktiga område.

Med stöd av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen — i syfte främst att säkerställa en samordning av verksamheten rörande forskning, undervisning och upplysning på näringslärans område mellan karolinska institutet och statens institut för folkhälsan — måtte

a) vid behandlingen av den i årets statsverksproposition under utbildningsdepartementet under rubriken "b) Universiteten m.m. Vissa gemensamma frågor» upptagna frågan om blandad medicinsk och naturvetenskaplig utbildning med huvudinriktning på näringslära uttala, att forskning och undervisning i näringslära skall anordnas i Stockholm fr.o.m. budgetåret 1968/69 genom att en näringsforskningsenhet med professur i näringslära inrättas vid karolinska institutets medicinska fakultet med organisatorisk anknytning till födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan på det sätt att professorn i näringslära tillika skall bli föreståndare för födoämneshygieniska avdelningen,

b) vid behandlingen av avlöningsanslaget till medicinska fakulteterna under utbildningsdepartementet beräkna medel för en professur i näringslära vid karolinska institutets medicinska fakultet, avsedd för nuvarande föreståndaren för födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan,

c) med anledning av förslagen under a) och b) vid behandlingen av avlöningsanslaget till statens institut för folkhälsan under socialdepartementet nedräkna det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med ett belopp motsvarande en professorslön.

Stockholm den 26 januari 1968

Bengt Bengtson (h)

i Solna

Tekla Torbrink (s)

John Eriksson (cp)

Ingemar Mundebo (fp)

i Bäckmora

Bilaga

1968 års statsverksproposition

I årets statsverksproposition redovisas under utbildningsdepartementet under rubriken »Universiteten m.m. Vissa gemensamma frågor» ett av numera generaldirektören Bror Rexed avgivet betänkande »Blandad medicinsk och naturvetenskaplig utbildning med huvudinriktning på näringslära». Betänkandet behandlar utöver vad titeln anger även frågor om forskning och information inom näringsläran samt innehåller förslag om anordnande av en forsknings- och undervisningsorganisation på näringslärans område.

Med anledning av betänkandet framhåller föredragande statsrådet såsom angeläget, att den näringsforskning, som nu bedrivs vid Uppsala universitet med ekonomiskt stöd av styrelsen för internationell utveckling (SIDA) i anslutning till ett av SIDA organiserat näringsforskningsprojekt i Etiopien och till vilken är knuten en extra tjänst som laborator, får en fastare organisation. I enlighet härmed föreslår föredragande statsrådet vid anmälan av avlöningsanslaget till de medicinska fakulteterna, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att inrätta en professur i näringslära vid Uppsala universitet den 1 juli 1970. Utbildning i näringslära — inom ramen för filosofiska examina — bör enligt föredragande statsrådet anordnas fr.o.m. höstterminen 1968, tills vidare med ett årligt intag av 20 studerande. Föredragande statsrådet uttalar, att han anser det angeläget, att utbildningen anordnas i nära kontakt med angränsande medicinska ämnen samt med födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan, och finner därför ansvaret för utbildningen böra läggas på medicinska fakulteten vid karolinska institutet. Under avlöningsanslaget till de medicinska fakulteterna beräknas i enlighet härmed för läsåret 1968/69 medel för ett ordinarie universitetslektorat i näringslära och för 1000 assistenttimmar vid karolinska institutet.

Statsverkspropositionens förslag innebär alltså, att näringsforskningen förstärks endast på det sättet, att en professur inrättas för den närmast på utvecklingsländernas behov inriktade näringsforskningen i Uppsala, och att föreliggande utbildningsbehov skall tillgodoses genom inrättande av ett fristående universitetslektorat.

Tidigare betänkanden i näringsfrågan

1953 års lärarinneutbildningskommitté konstaterade i sitt betänkande »Forskning, undervisning och information inom näringslärans område» (SOU 1963: 77), att vårt kunskapsförråd inom näringsområdet ej var tillräckligt omfattande för att vi skulle kunna besvara alla aktuella frågeställningar inom forskningen och anvisa lämpliga åtgärder för den praktiska lösningen av föreliggande problem. Kommittén uttalade, att en utvidgad näringsforskning hade sin särskilda betydelse däri, att den kunde möjliggöra en utveckling, ägnad att åstadkomma en folkkost, som gav optimal näringsstillförsel. Detta kunde enligt kommitténs uppfattning komma att innebära en förbättring av befolkningens allmänna hälsotillstånd, en höjning av individens resistens mot sjukdomsframkallande faktorer samt till följd därav en ökning av prestations- och produktionsförmågan. Kommittén underströk behovet av undersökningar om bl.a. sambandet mellan kost och hälsotillstånd, varvid framhölls, att sådana undersökningar måste bli lång-

variga och omfattande, om man ville närma sig en optimal effekt. Vidare pekade kommittén på en rad forskningsproblem rörande sambandet mellan kost och uppkomsten av olika sjukdomar. För att lämpliga kostanvisningar skulle kunna lämnas fordrades enligt kommittén undersökningar bl.a. om individernas kostvanor och om de kollektiva utspisningarnas beskaffenhet; dylika undersökningar ansågs höra till de mest angelägna uppgifterna för en utvidgad näringsforskning. I samband med koststatsanalyser borde de studerade individernas näringsstatus bestämmas.

Kommittén fann vidare, att högre utbildning i näringslära behövdes för ett flertal personalkategorier och att förekommande informationsverksamhet i förhållande till allmänheten behövde utökas.

Kommittén föreslog inrättande av näringsinstitutioner och institutioner för klinisk nutrition. Enligt kommitténs mening kunde behovet av ökad forskning och akademisk undervisning på näringsområdet på längre sikt täckas endast om vart och ett av de akademiska lärosätena i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå försågs med en näringsinstitution och en institution för klinisk nutrition. Kommittén framlade en tidsplan för ett första utbyggnadsskede. Planen omfattade bl.a. en näringsinstitution med professor i näringslära vid karolinska institutet och en näringsinstitution med professor i näringslära vid medicinska fakulteten i Uppsala. Enligt planen skulle också inrättas en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan, till vilken avdelning kostsektionen vid institutets födoämneshygieniska avdelning skulle överföras. Näringsinstitutionen vid karolinska institutet och näringsavdelningen vid statens institut för folkhälsan skulle samordnas organisatoriskt på samma sätt som hygieninstitutionen vid karolinska institutet och omgivningshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan, vilket innebar att professorn i näringslära tillika skulle bli föreståndare för näringsavdelningen. Institutionen och avdelningen skulle samförläggas inom folkhälsoinstitutets lokaler. Intill dess att utrymme i planerad nybyggnad för folkhälsoinstitutet kunde beredas för näringsinstitution och näringsavdelning skulle institutionen vara organisatoriskt samordnad med födoämneshygieniska avdelningen och erhålla provisoriska lokaler inom norrbackaområdet. En sådan anordning kunde enligt kommittén genomföras under två alternativa förutsättningar, den *ena* innebärande, att föreståndaren för födoämneshygieniska avdelningen professor Arvid Wretlind utnämndes till professor i näringslära vid karolinska institutet och tillika förordnades att tjänstgöra som föreståndare för födoämneshygieniska avdelningen, den *andra* innebärande, att Wretlind, med bibehållande av sin tjänst som föreståndare för födoämneshygieniska avdelningen förordnades att tillika bestrida de göromål, som var förenade med den nya professuren i näringslära vid karolinska institutet.

I remissyttrandena över lärarinneutbildningskommitténs betänkande vitsordades genomgående behovet av en förstärkning av resurserna på ifrågasatt område. Kommitténs förslag om successivt inrättande av näringsinstitutioner och institutioner för klinisk nutrition vid samtliga akademiska lärosäten tillstyrktes eller lämnades utan erinran av ett flertal remissinstanser. I några remissyttranden förordades, att utbyggnaden i ett första skede skulle begränsas till ett mindre antal orter; ingen remissinstans motsatte sig dock, att utbyggnaden i ett första skede skulle omfatta Stockholm.

Förslaget om samordning av näringsinstitutionen vid karolinska institutet och näringsavdelningen vid statens institut för folkhälsan tillstyrktes av de remissinstanser, som yttrade sig i frågan.

Beträffande remissyttrandena må ytterligare följande nämnas. *Universitetskanslersämbetet* förordade, att antalet näringsinstitutioner till en början begränsades till två. Ämbetet fann lämpligt, att i vart fall en näringsinstitution skulle förläggas till Stockholm-Uppsala-området. I valet mellan Stockholm och Uppsala ansåg ämbetet Stockholm kunna erbjuda bättre förutsättningar än Uppsala, därest en dylik institution kunde lokalmässigt och organisatoriskt anknytas till statens institut för folkhälsan på sätt kommittén föreslagit. I yttrande till universitetskanslersämbetet anslöt sig *karolinska institutets lärarkollegium* till förslaget om inrättande av en professur i näringslära vid karolinska institutet med organisatorisk anknytning till statens institut för folkhälsan på samma sätt som gällde professuren i hälsovårdslära vid karolinska institutet. *Styrelsen för statens institut för folkhälsan* ansåg förslaget till organisation inom stockholmsområdet av undervisning och forskning rörande näringsläran i stort sett väl avvägt. Med anledning av förslaget om samordning mellan en näringsinstitution vid karolinska institutet och en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan framhöll styrelsen, att den samordning, som alltsedan folkhälsoinstitutets tillkomst rått mellan institutet (omgivningshygieniska avdelningen) och hygieninstitutionen vid karolinska institutet ur folkhälsoinstitutets synvinkel inneburit stora fördelar ej minst för rekryteringen av forskningspersonal till institutet. Organisationen ansågs ha varit av stort värde även för hygieninstitutionen, enär den expertis, utrustning och erfarenhet, som funnes vid folkhälsoinstitutet, härigenom kunnat utnyttjas vid hygienundervisningen. Styrelsen, som biträdde kommitténs förslag till tidsplan för utbyggnaden, fann det tillfredsställande, att verksamheten redan i ett tidigt skede kunde igångsättas genom provisoriska anordningar, och tillstyrkte föreslagna åtgärder för samordning mellan näringsinstitutionen vid karolinska institutet och folkhälsoinstitutets födoämneshygieniska avdelning under provisorietiden.

I det av generaldirektören *Bror Rexed* framlagda betänkandet uttalade utredningsmannen, att han — med tanke såväl på vetenskapens utveckling i vårt land som på föreliggande behov att inom hälso- och sjukvården, konsumentupplysningen och livsmedelsindustrin tillämpa de vetenskapliga rönerna inom näringsläran — fann det klart dokumenterat, att det krävdes verk samma åtgärder för en ökad forskning, undervisning och information i näringsfrågorna. Utredningsmannen ansåg det inte möjligt att inom en kort tidrymd bygga upp stora näringsforskningsorganisationer på ett flertal orter. Institutionerna borde vidare specialiseras mer än lärarinneutbildningskommittén tänkt sig. I betänkandet föreslogs inrättande i ett första skede av tre näringsforskningsenheter med professurer, av vilka en vid medicinska fakulteten i Uppsala, en vid karolinska institutet i Stockholm och en vid medicinska fakulteten i Göteborg. Vidare skulle vid statens institut för folkhälsan inrättas en näringsavdelning, i vilken kostsektionen vid födoämneshygieniska avdelningen skulle ingå. Näringsforskningsenheten vid karolinska institutet och näringsavdelningen vid statens institut för folkhälsan skulle samordnas på i princip samma sätt som hygieninstitutionen vid karolinska

institutet och omgivningshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan. I samarbetet mellan en näringsforskningsenhet vid karolinska institutet och en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan borde enligt utredningsmannen även statens institut för konsumentfrågor infogas. Beträffande specialiseringen av forskningsenheternas arbetsuppgifter innefattade utredningsmannens förslag, att enheten i Uppsala i huvudsak skulle inrikta sig på utvecklingsländernas näringsproblem och att enheten i Stockholm — med beaktande av sambandet med verksamheten vid föreslagen näringsavdelning vid folkhälsoinstitutet — skulle i huvudsak inrikta sin forskning mot sådana näringsfrågor, som hade betydelse när det gällde att avgöra kostens näringsstandard samt att bedöma de problem som var förknippade med såväl de enskilda hushållens som särskilt kollektiv- och massutspisningarnas kostförhållanden. Näringsavdelningen skulle huvudsakligen verka på den tillämpade näringslärans område. Näringsforskningsenheten i Göteborg skulle vara en klinisk forskningsenhet.

Personalmässigt innebar förslaget rörande verksamheten i Stockholm, att näringsforskningsenheten skulle omfatta sex befattningshavare utom professorn; näringsavdelningen skulle bestå av den dåvarande personalen vid födoämneshygieniska avdelningens kostsektion jämte ytterligare två befattningshavare.

I fråga om undervisningen förordade utredningsmannen, att näringsforskningsenheten i Stockholm skulle ombesörja den väsentliga delen av den utbildning, som avsåg att tillgodose vårt eget lands behov av arbetskraft med utbildning på näringsområdet. Här borde alltså kunna meddelas kvalificerad utbildning, som kompletterade den nordiska linjen (nordiska hushållshögskolan i Oslo) och gav underlag för specialutbildning i olika riktningar inom t.ex. livsmedelsindustrin, kollektivbespisningen och konsumentupplysningen. Vidare borde undervisning ske inom ramen för vanliga filosofiska examina (fil. kand.-, fil. ämbets-, fil. lic.-examen samt doktorsgrad). Utredningsmannen beräknade, att undervisningen i näringslära för filosofiska examina inom en tioårsperiod komme att samla åtminstone 100 deltagare årligen i grundkurs (ettbetygskurs) samt ett 80-tal deltagare i undervisning för högre betyg och högre examina. Under ett övergångsskede skulle årsintaget studerande begränsas till 20.

Utredningsmannen föreslog ytterligare, att informationen i näringsfrågor skulle utökas.

I remissyttrandena över utredningsmannen Rexeds betänkande framfördes ingen invändning mot förslaget att inrätta en organisation på näringslärans område i Stockholm. Detsamma gäller förslaget om samordning av en näringsforskningsenhet vid karolinska institutet och en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan. I övrigt må beträffande remissbehandlingen följande nämnas.

Universitetskanslersämbetet tillstyrkte, att blandad medicinsk och naturvetenskaplig utbildning med huvudinriktning på näringslära anordnades i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsmannens förslag. Medicinska fakulteten vid karolinska institutet uttalade, att den anslöt sig till förslaget om inrättande av tre enheter för näringsforskning under den första utbyggnadsperioden. Beträffande enheterna för allmän näringslära önskade fakulteten framhålla, att den funne arbetsinriktningen vid dessa icke böra defi-

nieras med sådan skärpa, som skett i förslaget, utan att större utrymme lämnades för omdisponering av aktiviteten allt efter behovet och den framtida inriktningen av forskningsintresset på orten. Fakulteten tillstyrkte föreslagen organisation för näringslära vid karolinska institutet och föreslagen samordning med en näringsavdelning vid statens institut för folkhälsan. Fakulteten föreslog, att till förste innehavare av professuren i näringslära vid karolinska institutet, förenad med föreståndarskap för den föreslagna näringsavdelningen, utnämndes föreståndaren för födoämneshygieniska avdelningen, professorn Arvid Wretlind. Även *styrelsen för statens institut för folkhälsan* tillstyrkte av utredningsmannen föreslagen organisation. Styrelsen underströk, att samarbetet mellan folkhälsoinstitutets födoämneshygieniska avdelning och vitaminavdelning, å ena sidan, samt konsumentinstitutets verksamhet på näringsområdet, å andra sidan, skulle vinna på en lokal samförläggning. Vidare underströks angelägenheten av att akademisk undervisning i näringslära i begränsad omfattning snabbt kom till stånd; det hade befunnits möjligt att under ett provisorium förlägga sådan undervisningsverksamhet till befintliga lokaler inom norrbackaområdet. Styrelsen förklarade sig livligt understödja medicinska fakultetens vid karolinska institutet förslag, att professorn Wretlind skulle utnämnas till förste innehavare av den föreslagna professuren i näringslära vid karolinska institutet.

Statens konsumentråd framhöll det angelägna i ett nära samarbete mellan näringsforskningsenheten vid karolinska institutet, näringsavdelningen vid statens institut för folkhälsan och konsumentinstitutets livsmedelsavdelning. Rådet ansåg det uppenbart, att den nya enheten borde få lokalresurser och tekniska resurser som gjorde det möjligt för den att biträda konsumentinstitutet med vissa typer av undersökningar. En förutsättning för en dylik lokal samordning var dock, att institutionerna i framtiden förlades till samma plats. Liknande synpunkter framfördes av bl.a. *konsumentinstitutet* och *Svenska läkaresällskapet*. *Landsorganisationen* framhöll, att i det tiopunktsprogram, som innefattades i LO-betänkandet »Fackföreningsrörelsen och den tekniska utvecklingen» inrymdes ett antal anpassningsbefrämjande åtgärder som även berörde förebyggande program inom hälsosektorn. En målsättning inom programmets ram var att bygga upp en samhällelig forsknings-, undervisnings- och serviceorganisation inom det arbetsvetenskapliga området. Inom ramen för det nyinrättade arbetsmedicinska institutets verksamhet skulle med hög prioritet tas upp forskning angående arbetstidsfrågor, skiftproblematik, nattarbete m.m., där riktlinjer måste komma fram gällande fysiologiska och psykologiska behov som borde samstämmas med arbetsförhållandenas krav. I alla dessa frågeställningar, liksom över huvud då det gällde att forska kring mänskliga prestationsmarginaler inför olika arbetsmässiga betingelser, var näringsfrågorna av stor vikt att ha med. Krav på fackmässiga synpunkter beträffande näringsfrågorna gällde olika former av oregelbunden arbetstid, den allt större tendensen till utspisning på arbetsplatserna och långa resvägar som omöjliggjorde måltidsintagning i hemmet. I yttrandet uttalades vidare, att mycket talade för en samordning mellan den föreslagna näringsforskningsenheten och den enhet inom konsumentinstitutet, som hade att syssla med forskning i näringsfrågor, framför allt möjligheterna att främja sambandet mellan forskning och praktisk tillämpning. LO underströk behovet av särskilda

kurser för specialutbildning i olika riktningar inom t.ex. livsmedelsindustrin, kollektivbespisningen och konsumentupplysningen. Också *arbetsmedicinska institutet* konstaterade det nära sambandet mellan näringsforskningsfrågor och företags hälsovårdsproblem.

Tidigare uttalanden av riksdagen

Kungl. Maj:ts uppdrag åt lärarinneutbildningskommittén att verkställa utredning angående åtgärder för forskning och högre utbildning på näringslärans område och därmed sammanhängande spörsmål föranleddes av framställning från riksdagen. Även senare har frågor berörande näringsområdet uppmärksammats inom riksdagen. Följande må härutinnan erinras.

Motion 1963

I *motionen* (1963:II:688) hemställdes om utredning huruvida den kollektiva bespisningen uppfyllde berättigade näringsfysiologiska krav.

Allmänna beredningsutskottet hänvisade i utlåtande (nr 23) till lärarinneutbildningskommitténs arbete. Utskottet anförde vidare bl.a.

»Det är enligt utskottets mening en angelägenhet av stor vikt för vårt folkhushåll att olika förhållanden som rör vår kost och våra kostvanor blir ingående kända. Forsknings- och undersökningsverksamheten på detta område bör därför erhålla stöd och stimulans från det allmännas sida. Utskottet förutsätter vidare, att det utredningsmaterial som kommer att framläggas av den förenämnda utredningen om näringsforskning lägges till grund för praktiska åtgärder. Det skulle också enligt utskottets mening vara av värde om det genom folkhälsoinstitutet pågående arbetet med undersökningar av kostförhållandena beträffande såväl skolmåltiderna som den kollektiva bespisningen i övrigt kunde fullföljas och vidgas. Såvitt utskottet med ledning bl.a. av institutets yttrande över motionen kunnat bedöma kräves emellertid härför ökade resurser. Institutet har uttalat sin avsikt att hos Kungl. Maj:t begära förstärkning av de personella resurserna vid födoämneshygieniska avdelningens kostsektion ävensom medel för ytterligare lokaler samt förklarat att det med motionen avsedda syftet skulle kunna uppnås om institutet erhåller ökade resurser. Enligt vad utskottet erfarit har en sådan framställning numera avgivits.»

Utskottet framhöll, att utskottet funne den i motionen berörda frågan vara av stor vikt, men att frågan redan ägnats avsevärd uppmärksamhet och att olika åtgärder hade vidtagits eller planerats, som syntes ägnade att verka i motionens syfte. Utskottet fann inte tillräckliga skäl föreligga att då föreslå något riksdagens initiativ i ämnet.

Motioner 1965

I *motionerna* (I:84 och II:111) framhölls det stora behovet av forskning och undervisning inom näringsområdet. Det uttalades, att enligt sakkunnig expertis borde för att tillgodose detta behov vart och ett av de medicinska lärosätena förses med en institution för näringslära. För den tillämpade forskningen borde den födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan utgöra ett naturligt organ, varför institutet borde tilldelas ökade resurser för att kunna utföra vad som i detta hänseende borde an-

komma på detsamma. I motionerna hemställdes att riksdagen måtte besluta om en skyndsam översyn på basis av föreliggande utredningsmaterial beträffande i motionerna berörda spørsmål med syfte bl. a. 1) att utvidga den födoämneshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan eller inrätta en särskild näringssektion där och 2) att vid någon av landets medicinska fakulteter inrätta en institution för näringsforskning samt 3) att riksdagen därefter snarast måtte föreläggas förslag i ärendet.

Statsutskottet (nr 5 p. 63) uttalade, att det även enligt utskottets mening var angeläget att resurserna inom näringsforskning och näringshygien förstärktes. Med hänvisning till att lärarinneutbildningskommittén framlagt betänkande i ämnet och att detta betänkande överlämnats till utredningen rörande vissa medicinska utbildningsfrågor m.m. för översyn fann dock utskottet någon skrivelse i ämnet inte påkallad.

Motioner 1967

I *motionerna* (I:242 och II:310) hemställdes om utredning i syfte att kostvanorna och deras inverkan på hälsan skulle kartläggas och förslag lämnas rörande åtgärder som borde vidtagas med anledning av kartläggningen.

Allmänna beredningsutskottet (nr 43) anförde, att såsom framhållits i remissyttrande från statens institut för folkhälsan näringsrubbningsvar relativt vanliga. Kosten spelade en betydande roll för uppkomsten av vissa sjukdomar med hög frekvens, och en förbättring av kostvanorna var således en fråga av stor vikt för folkhälsan. Utskottet erinrade vidare om lärarinneutbildningskommitténs och utredningsmannen Rexeds betänkanden. Beträffande det sistnämnda betänkandet uttalade utskottet, att utredningsmannen betonat behovet av särskilda enheter för forskning och undervisning i human näringslära och framlagt förslag om institutionsutbyggnad samt att betänkandet även behandlade spørsmålet om information och upplysning i näringsfrågor. Utskottet hade inhämtat, att proposition rörande de av utredningsmannen behandlade frågorna komme att föreläggas 1968 års riksdag. Utskottet, som ansåg, att en förbättring av kostvanorna måste bygga på en samordning av forskningsresultat och på effektiv upplysning, fann att motionärernas önskemål därmed kunde väntas bli tillgodosedda. I utlåtandet föreslogs därför, att motionerna inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Uppgifter rörande forskning, undervisning och upplysning på näringsområdet

Vad gäller forskningen på näringsområdet vet man fortfarande ganska litet om sambandet mellan näring och optimal hälsa. Ett huvudområde för forskningen i detta hänseende omfattar de problem, som gäller fastställandet av den lägsta och den högsta mängd av skilda näringsämnen som fordras för optimal hälsa under skilda betingelser. Forskningsuppgifterna på området är som regel mycket komplexa alldenstund näringsfaktorerna interfererar med varandra. Vidare är såväl behovet av enskilda näringsämnen som den lämpliga relationen mellan olika näringsämnen varierande allt efter ålder, kön, verksamhet m.m.

Outredda problem föreligger ytterligare när det gäller sambandet mellan näring och sjukdom. Beträffande flera sjukdomar — bland dem några med hög frekvens och stor dödlighet — har näringen varit en av de faktorer, som ansetts kunna utgöra en del av det sjukdomsframkallande orsakskomplexet. Hit hör bl.a. hjärtkärlsjukdomarna och åderförkalkningen.

En nödvändig komplettering av den forskning, som ovan angivits, är undersökningar rörande de födoämnen och den mängd av dessa som bör ingå i en från näringsfysiologisk synpunkt riktig kost. Denna forskning skall alltså ge svar på frågan, hur våra födoämnen bör kombineras för att en riktig folkkost skall kunna åstadkommas. Därvid har man att studera råvarornas beskaffenhet, sammansättningen av de halv- och helfabrikat av livsmedel, som tillhandahålls konsumenterna, samt förändringarna i födans näringsfysiologiska värde vid fabrikation och tillagning. En väsentlig del av forskningen i näringsfrågor avser undersökningar angående kostvanor och näringsstatus. Sådana undersökningar utgör delvis ett led i forskningen rörande samband mellan näring och hälsa. De kompletterar härvid kliniska utredningar och experimentella försök. Undersökningarna är därjämte nödvändiga för att man skall få kännedom om missförhållanden i kostvanorna och kunna bedöma vilka åtgärder som bör vidtas för rättelse. Undersökningarna måste ske på bred bas. De bör omfatta både enskilda individer och befolkningsgrupper: barn, skolgång, vuxna, åldringar, olika yrkesgrupper m.m. Landsorganisationens ovan refererade remissyttrande ger en bild av hur skiftande de näringsproblem kan vara som uppkommer i samband med yrkesarbetet.

Det nu sagda torde ge vid handen, att näringsforskningen i hög grad är konsumentinriktad. Dess mål är att skapa underlag för en riktig folkkost, och den vänder sig härvid i första hand till konsumenterna. Då kostvanorna låter sig påverkas genom upplysning måste näringsforskningen anses fylla en viktig roll i det förebyggande hälsovårdsarbetet. Näringsforskningen riktar sig givetvis också med sina rön till bl.a. livsmedelsindustrien och storköket.

Näringsforskningen kan ge resultat av stor ekonomisk betydelse. Lämpliga ändringar i kost och kostvanor kan sålunda bidra till effektivitetshöjning i arbetslivet. Genom att möjliggöra sjukdomsförebyggande åtgärder kan näringsforskningen medverka till minskad belastning på sjukvårdsorganisationen och underlätta åldringsvården. Då stat och kommun i stor utsträckning deltar i kostnaderna för kollektiv utspisning, t.ex. inom militär-, sjukhus- och skolväsende, är det av vikt att vederbörande myndigheter kan få de kunskaper som fordras för att välja den fullvärdiga kost som tillika är billigast. Det må härvid nämnas, att den totala kostnaden för konsumtionen av livsmedel och drycker i vårt land år 1965 uppgick till 18,5 miljarder, varav 14,9 miljarder för egentliga livsmedel och 3,6 miljarder för drycker. Av de enskilda hushållens totala konsumtion kan ca 35 % beräknas gå åt för livsmedel och drycker.

Utbildning i näringslära fordras för bl.a. blivande forskare och akademiska lärare i näringslära, lärare vid seminarier för huslig utbildning och andra lärare, till företag och branschorganisationer knutna personer med uppgift t.ex. att planera kollektiv utspisning, leda utbildning av personal, som behöver kunskap i näringsfrågor, experter inom livsmedelsindustrien samt kostkonsulenter på olika områden. Utbildningen kan anordnas inom

ramen för sedvanliga filosofiska examina, men det behövs också särskilda kurser för specialutbildning i olika riktningar av kvalificerad personal inom t.ex. livsmedelsindustrien, kollektivbespisningen och konsumentupplysningen.

En på lämpligt sätt utformad upplysning i näringsfrågor till allmänheten är nödvändig för att man skall nå önskad påverkan på kostvanorna. Läkare och vissa andra yrkesmän, vilka kan vara viktiga kunskapsförmedlare, bör erhålla en för dem tillrättalagd information i näringsfrågor. Upplysning och information skall vara vetenskapligt väl underbyggd. Forskning, upplysning och information står när det gäller näringsläran i ett mycket intimt samband.